

ԻՍԴԱՅԵԼՅԱՆ ԱՐՄԵՆ (ԱԻ)

ԻՐԱՆԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ԴԻՐՔՈՐՈՇՈՒՄԸ ԼԵՌՆԱՅԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱԿԱՄԱՐՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑՈՒՄ (ՔԱՌՕՐՅԱ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԸՆԹԱՑՔՈՒՄ ԵՎ ՀԵՏՈ)

Իրանը, Հայաստանի, Արցախի և Ադրբեջանի հետ ունենալով ընդհանուր ցամաքային սահման, ԼՂ հակամարտության առաջին իսկ օրվանից առանձնահատուկ ուշադրություն է դարձրել իր հյուսիսային սահմաններում ընթացող զարգացումներին: Ինչպես հակամարտության կարգավորման գործում իրականացրած միջնորդական առաքելության ժամանակ, այնպես էլ 1994 թ. ստորագրված զինադադարից հետո ընկած ժամանակահատվածում Արցախի հարցում Իրանը վարել է հավասարակշռված քաղաքականություն: Վերջին երկու տասնամյակում Թեհրանի դիրքորոշումն էական փոփոխություն չի կրել, սակայն 2014-2016 թթ. Իրանը սկսեց հաճախակի ակնարկել նաև միջնորդական առաքելություն իրականացնելու մասին՝ հայտարարելով, որ հայկական և ադրբեջանական կողմերի համաձայնության դեպքում Թեհրանը կհրապարակի ԼՂ հակամարտության կարգավորման իր ծրագիրը¹:

Արցախյան հակամարտության նկատմամբ պաշտոնական Թեհրանը հավասարակշռված մոտեցում ցուցաբերեց նաև ապրիլյան քառօրյա պատերազմի օրերին, որն ինչ-որ չափով զսպող ազդեցություն ունեցավ Թուրքիայի և Ադրբեջանի գործողությունների վրա:

Մինչ Իրանի քաղաքական շրջանակները ստեղծված ճգնաժամային իրավիճակով պայմանավորված փորձում էին ճշգրտել իրենց դիրքորոշումն ու գնահատել իրավիճակը, Ադրբեջանի կողմից 2016 թ. ապրիլի 1-ի լույս 2-ի գիշերը Լեռնային Ղարաբաղի դեմ իրականացրած ռազմական գործողություններին Իրանի ռազմական ղեկավարությունը քավականին արագ արձագանքեց:

Ինչպես փաստում է Իրանի իսլամական հեղափոխության պահապանների կորպուսի (ԻՀՊԿ) «Աշուրա» ստորաբաժանման հրամանատար, գեներալ Ղոլամ Ասգար Քարիմիանը, Արցախի և Ադրբեջանի միջև սկսված պատերազմի առաջին իսկ պահից, որպեսզի ռազմական

¹ایران در ارتباط با حل مناقشه قرمباغ کو هستائی طرحی دارد

(Իրանը ԼՂ հակամարտության կարգավորման վերաբերյալ մշակած ծրագիր ունի) <http://www.isna.ir/news/93092916781/>

գործողությունները չտեղափոխվեին Իրանի տարածք, ԻՀՊԿ-ի համապատասխան ստորաբաժանումները կանխարգելիչ միջոցառումներ իրականացնելու նպատակով ապրիլի 1-ի լույս 2-ի գիշերն անմիջապես տեղակայվում են Արաքսի ափին²:

Ինչ վերաբերում է քաղաքական արձագանքին, ապա ռազմական գործողությունների թեժ շրջանում, երբ ակնհայտ դարձավ, որ Թուրքիան շարունակելու է բացահայտ աջակցություն ցուցաբերել Ադրբեջանին, Իրանի Մեջլիսի ազգային անվտանգության և արտաքին քաղաքականության հարցերով հանձնաժողովում Լեոնային Ղարաբաղի հակամարտության հարցով արտահերթ նիստ հրավիրվեց, որին մասնակցում էր ԻԻՀ ԱԳՆ Հարավային Կովկասի դեպարտամենտի գլխավոր քարտուղարը: Նիստի ավարտին ԻԻՀ ԱԳՆ գլխավոր քարտուղարը հայտարարեց, որ Իրանը ԼՂ հակամարտության հարցում որդեգրում է անկողմնակալ դիրքորոշում³:

Թեհրանի այդ դիրքորոշումը ներկայացնելու նպատակով Իրանի նախագահը⁴, արտաքին գործերի⁵, պաշտպանության և ՁՈւ աջակցման նախարարները⁶ առանձին հեռախոսազրույցներ ունեցան ինչպես Հայաստանի, այնպես էլ Ադրբեջանի իրենց գործընկերների հետ:

Պետք է նշել, որ ապրիլի 4-ին հարավային ճակատում Ադրբեջանի ՁՈւ ստորաբաժանումների ունեցած կորուստներից հետո ադրբեջանական կողմի նախաձեռնությամբ Իրանի պաշտպանական գերատեսչության ղեկավարը երկրորդ հեռախոսազրույցն ունեցավ Ադրբե-

در مناقشه قره باغ پاسداران انقلاب اسلامی کنار رود ارس مستقر شده بودند

(ԼՂ հակամարտության ընթացքում ԻՀՊԿ-ն տեղակայվել էր Արաքսի ափին)

<http://www.anaj.ir/trtNews/43587/AF/theme/trt/?id=43587>

بررسی مناقشه قرهباغ در جلسه امروز کمیسیون امنیت ملی

(ԼՂ հակամարտության հարցը քննարկվել է ԻԻՀ Մեջլիսի ազգային անվտանգության հանձնաժողովում) <http://mehrnews.com/news/3590512/>

رئیس جمهوری اسلامی ایران در گفت و گوی تلفنی با روسای جمهوری آذربایجان و ارمنستان، ضمن دعوت طرفین به خویشتنداری، تاکید کرد

(Իրանի նախագահը Հայաստանի ու Ադրբեջանի նախագահների հետ ունեցած հեռախոսազրույցի ընթացքում կողմերին զսպվածության կոչ է արել)

<http://president.ir/fa/92797>

ظریف خواهان حل مسالمت آمیز اختلافات ارمنستان و جمهوری آذربایجان شد

(Զարիֆն Ադրբեջանին ու Հայաստանին հորդորել է տարաձայնությունները հարթել խաղաղ ճանապարհով) <http://www.irna.ir/fa/News/82022674/>

⁶ՀՀ պաշտպանության նախարարը հեռախոսազրույց է ունեցել Իրանի պաշտպանության և ՁՈւ աջակցման նախարարի հետ <http://www.mil.am/hy/news/3965>

ջանի պաշտպանության նախարարի հետ⁷:

Ուսումնասիրելով Իրանի ռազմաքաղաքական դեկլարության հայտարարությունները՝ նկատում ենք, որ եթե քառօրյա պատերազմի սկզբին Իրանն իր գնահատականներում որոշակի զգուշավորություն ցուցաբերեց, ապա պատերազմի ակտիվ փուլում, երբ ռազմական գործողություններն արդեն ընթանում էին իր անմիջական սահմանին, Իրանի ԶՈՒ ԳՇ պետի տեղակալ, գեներալ Սեյյեդ Մասուդ Ջազայերին կրկին վերահաստատեց միջնորդական առաքելություն իրականացնելու Իրանի պատրաստակամությունը՝ համոզմունք հայտնելով, որ տարածաշրջանն այլևս նոր պատերազմի ռեսուրս չունի⁸:

Քառօրյա պատերազմի օրերին, եթե Իրանի ռազմաքաղաքական դեկլարության հայտարարությունները հիմնականում անկողմնակալ էին, ապա Իրանի որոշ բարձրաստիճան հոգևորականներ, պատգամավորներ, մտավորականներ, փորձագետներ, լրագրողներ այդ օրերին Ադրբեջանի հակաշիայական քաղաքականությունը դատապարտելիս շահարկում էին Լեոնային Ղարաբաղի հարցը՝ հիմնավորելով հետևյալ պնդումը. «Եթե Ադրբեջանի իշխանությունները ճիշտ օգտագործեն իսլամական ուժերին, ապա նրանց միջոցով հնարավոր կլինի հասարակությանը միավորել և ազատագրել Լեոնային Ղարաբաղը»⁹:

Հետաքրքիր գուգադիպությամբ քառօրյա պատերազմը համընկավ Իրանի, Թուրքիայի ու Ադրբեջանի (*ապրիլի 5, Ռամսար*) և Իրանի, Ռուսաստանի ու Ադրբեջանի (*ապրիլի 7, Բաքու*) ԱԳ նախարարների եռակողմ հանդիպումներին, որոնք նախապատրաստվել էին ավելի վաղ, քան քառօրյա պատերազմը:

Արցախի դեմ պատերազմը սանձագերծելիս Բաքվում հավանաբար հաշվարկել էին, որ «Բլիցքրիզից» անմիջապես հետո տեղի էին ունենալու վերոնշյալ հանդիպումներն ու Իսլամական համագործակցության կազմակերպության անդամ երկրների նախագահների համա-

7 تماس تلفنی وزیر دفاع جمهوری آذربایجان با سردار دهقان

(Ադրբեջանի պաշտպանության նախարարը հեռախոսազրույց է ունեցել Հոսյեն Դեհդանի հետ) <http://www.dolat.ir/detail/276740>

8 سیاست ایران در مناقشه قره باغ برقراری صلح است

(ԼՂ հակամարտության հարցում Իրանի քաղաքականությունն ուղղված է խաղաղության հաստատմանը) <http://www.iribnews.ir/fa/news/1086956/>

9 آذربایجان می تواند پتانسیل مردمی مسلمانان در راستای آزادی قره باغ استفاده کند.

(Ադրբեջանը Ղարաբաղն ազատագրելու հարցում կարող է օգտվել մուսուլմանների հնարավորությունից) <http://anaj.ir/News/42431/>

ժողովը (ապրիլի 15, Ստամբուլ): Ըստ ամենայնի՝ Ադրբեջանը կանխատեսել էր, որ կարճատև պատերազմի հաջող ելքի դեպքում վերոնշյալ համաժողովների ժամանակ կստանա անհրաժեշտ դիվանագիտական աջակցություն:

Ինչ վերաբերում է քառօրյա պատերազմում արտաքին դերակատարների մասնակցությանը, ապա Իրանի հոգևոր առաջնորդի՝ միջազգային հարցերով գլխավոր խորհրդական Ալի Աքբար Վելայաթիի¹⁰ համոզմամբ՝ ռազմական գործողությունները հրահրվել են դրսից¹¹: Իսկ Իրանի նախագահ Հասան Ռոհանին Ստամբուլում տեղի ունեցած Իսլամական համագործակցության կազմակերպության գագաթնաժողովի շրջանակներում Իլհամ Ալիևի հետ հանդիպմանը տարածաշրջանային խնդիրների լուծման գործում բացառեց արտաքին ուժերի միջամտությունը¹²:

Ապրիլյան քառօրյա պատերազմից հետո Լեոնային Ղարաբաղի հակամարտության հարցում Իրանի պաշտոնական դիրքորոշումը մեծ հաշվով չփոխվեց. նկատվեցին որոշակի փոփոխություններ, մասնավորապես շրջանառության մեջ դրվեց «սահմանների անխախտելիության» մասին դրույթը:

Այս առնչությամբ ԻԻՀ նախագահը 2016 թ. օգոստոսի 7-ին Բաքվում Ի. Ալիևի հետ հանդիպմանը, անդրադառնալով արցախյան հիմնախնդրին, հայտարարել էր. «Իրանը մշտապես այն հաստատուն դիրքորոշումն է ունեցել, որ տարածաշրջանի երկրների՝ այդ թվում Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականության ու սահմանների փոփոխություն չպետք է լինի»:

Պետությունների սահմանների անխախտելիության մասին Իրանի նախագահը խոսեց նաև ՄԱԿ-ի ԳԱ 71-րդ նստաշրջանում ունեցած ելույթում՝ ժողովուրդների ինքնիշխանության իրավունքն ու երկրների տարածքային ամբողջականության պահպանումը՝ տարածաշրջանային հակամարտությունների կարգավորման ճանապարհի համարելով դի-

¹⁰ Տե՛ս Բայբուրդյան Վ., Հայ-իրանական հարաբերությունները Հայաստանի անկախության ձեռքբերումից հետո, Մերձավոր և Միջին Արևելքի երկրներ և ժողովուրդներ, 1998, 17, էջ 6-8:

¹¹ درگیری ها در قره باغ یک تحریک خارجی است

(Լեոնային Ղարաբաղում ռազմական գործողությունները հրահրեցին արտաքին ուժերը) <http://www.tribnews.ir/fa/news/1090641/>

¹² مشکلات منطقه ای باید از طریق گفتگو حل و فصل شود

(Տարածաշրջանային խնդիրները պետք է լուծվեն երկխոսության ճանապարհով) <http://president.ir/fa/92924>

վանագիտությունն ու բացառելով ուժի կիրառումը¹³:

Հաշվի առնելով Իրանի տարածքային ամբողջականությանը սպառնացող մարտահրավերները՝ ԼՂ հակամարտության վերաբերյալ պաշտոնական Թեհրանի դիրքորոշումներում տարածքային ամբողջականության սկզբունքի վերաբերյալ որոշ դեպքերում առկա են ընդհանուր ձևակերպումներ, որը հակամարտող կողմերից յուրաքանչյուրին թույլ է տալիս յուրովի մեկնաբանել դրանք:

Եզրափակելով հոդվածը՝ նշենք, որ անկախ Իրանի և Ադրբեջանի հարաբերությունների ներկա մակարդակից՝ Իրանն Ադրբեջանին ու Թուրքիային շարունակում է դիտել որպես իր տարածքային ամբողջականությանը սպառնացող երկրներ, հետևաբար հատկապես քառօրյա պատերազմից հետո տարածաշրջանում առկա սահմանների փոփոխության անթույլատրելիության մասին Իրանի ռազմաքաղաքական դեկլարության պաշտոնական հայտարարություններն ուսումնասիրելիս կարելի է հանգել հետյալ եզրակացությանը՝ Լեռնային Ղարաբաղի ներկայիս կարգավիճակը համահունչ է Իրանի պետական շահերին, Իրանը դեմ է ստատուս քվոյի փոփոխմանը և Ադրբեջանի տարածքային ամբողջականության մասին դրույթը հիշատակելիս Իրանը ճանաչում է ԱՀ դե ֆակտո սահմանները:

ISRAYELIAN ARMEN

(IOS)

POSITION OF THE ISLAMIC REPUBLIC OF IRAN ON THE NAGORNO KARABAKH CONFLICT (DURING AND AFTER THE FOUR-DAY WAR)

The article is about Iran's official position on the resolution of the Nagorno Karabakh conflict during and after the four-day war in April.

During the peak of the military action, official Iran stated that it had neutral position on the Nagorno Karabakh conflict.

Studying the official statements of Iran's military and political authorities, we may come to the following conclusion: Nagorno-Karabakh Republic's current situation is based on Iran's interests, Iran opposes any changes in the status-quo and when speaking about the Azerbaijan's territorial integrity, Iran recognizes the country's de facto boundaries.

¹³«Իրան» օրաթերթ, թիվ 6318, 24 սեպտեմբերի 2016 թ.: